

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПОНЯТТЯ, КРИТЕРІЇ ВИМІРУ

*Криворучко О.М., д.е.н., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

За сучасних умов головною проблемою закладів вищої освіти є забезпечення якості. При цьому необхідним є розроблення різних заходів, процедур, систем внутрішнього забезпечення тощо. Першочерговим завданням є визначення сутності поняття якості освіти та критеріїв її виміру. Неможливо управляти певним об'єктом без об'єктивного його визначення.

Якість освіти є надзвичайно складною категорією, як філософською, так і економічною, соціальною, управлінською. Це поняття носить багатоаспектний характер і його визначення залежить від об'єкта і галузі, в якій розглядаються.

В ринковій економіці якість, насамперед, розглядається і тлумачиться з позицій споживачів та зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Якість вищої освіти залежить від вимог сторін, які зацікавлені в діяльності вищого закладу освіти: держави, роботодавців, студентів, професорсько-викладацького складу.

В документі UNESCO-CEPES «Стратегічні показники вищої освіти в XXI столітті» представлено наступні підходи до якості вищої освіти: 1. Якість як зверхність (високий рівень освітніх програм, що реалізуються в ЗВО, ефективність процедур тестування студентів, імідж закладу освіти не тільки на національному, але й на міжнародному рівні). 2. Якість як відповідність поставленим цілям (відповідність стандартам, встановленим результатам або освітній програмі). 3. Якість як задоволення споживача (очікувань споживачів — студентів, батьків, суспільства в цілому та інших

зацікавлених сторін). 4. Якість як процес покращення (процес, спрямований на постійне вдосконалення, розвиток відповідальності ЗВО за краще використання його інституційної автономії та свободи) [1, с. 250–252].

Безумовно, визначені напрямки є доцільними і базовими для визначення поняття «якість вищої освіти». Більш глибокий аналіз цього поняття дозволяє при його врахуванні такі принципові положення. По-перше, якість визначати її “конституційністю” – сукупністю властивостей і характеристик як сутнісної визначеності “речі” (філософський аспект), завдяки якій вона відрізняється від інших “речей”; суб’єктивністю сприйняття якості, тобто вказівкою на різний рівень властивостей і характеристик (відмітну ознаку даного об’єкта від собі подібних). По-друге, у визначенні враховувати те, що рівень властивостей і характеристик формується різними взаємодіючими сторонами. До таких сторін віднесемо державу, безпосередньо ЗВО, роботодавців, здобувачів вищої освіти та викладачів. По-третє, акцентувати увагу на задоволенні різних рівнів потреб цих зацікавлених сторін. По-четверте, враховувати динамічність таких потреб.

Виходячи з цього, якість освіти є сукупністю властивостей і характеристик освітнього процесу (структури, процесу, освітніх програм і ін.), рівень яких формується взаємовідносинами всіх зацікавлених сторін і дозволяє задовольняти різні рівні потреб, що постійно змінюються. При цьому потреби виражають напрямки і цілі діяльності ЗВО (рис.1).

Однією з основних проблем встановлення рівня якості є визначення критеріїв оцінювання.

В сучасних дослідженнях з цієї проблематики існують різні погляди на визначення критеріїв та відповідно різні групи критеріїв. Найбільш розповсюдженим є підхід, при якому виділяється чотири групи: критерії факту (врахування кількісних показників); критерії якості (дають уявлення

про глибину і міцність процесів, що відбуваються у людини); критерії ставлення (які дають змогу робити висновки про мотиви поведінки і дії, про вибір, який здійснює особа тощо); критерії часу (які показують стійкість у вимірі знань, умінь і навичок).

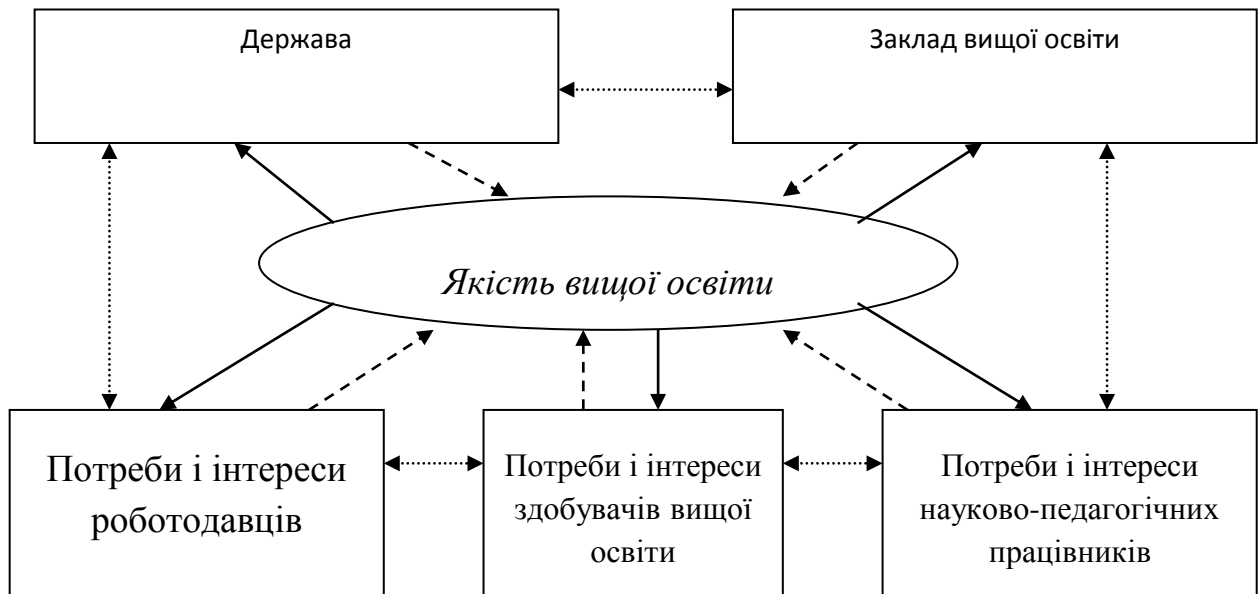

Рисунок 1- Принципова схема формування якості вищої освіти

Інша група вчених (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова та ін.) віддає перевагу критеріям, оснований на когнітивних результатах освіти: ступеня досягнення конкретних цілей навчання, психічних особливостей [3]. Так, наприклад, представник цієї групи М. Поташник розглядає комплекс критеріїв, який містить знання, уміння й навички, показники особистісного розвитку (інтелектуальний, емоційно-вольовий, мотиваційний), негативні наслідки освіти (поява дефектів здоров'я, негативний життєвий досвід та ін.).

Розширює цей перелік критерії І. Анненкова [2], яка також більш докладно їх конкретизує. При цьому виділяється три групи критеріїв. Перша група називається критерії якості умов здійснення освітнього процесу. До їх складу віднесено потенціал абітурієнтів, кадровий потенціал ЗВО, навчально-методичне забезпечення освітніх програм, інформаційні та бібліотечні ресурси, задоволеність студентів і

співробітників соціальними умовами, матеріально-технічне забезпечення, якість викладання, науковий та інноваційний потенціал. Друга група критеріїв включає критерії якості функціонування освітнього процесу (цільове, змістове, технологічне, ресурсне та організаційне забезпечення). Третя група – це критерії якості результату (результативність набору студентів та їх успішність, рівень сформованості у них професійних ключових компетентностей, задоволеність роботодавців, результати підвищення якості підготовки фахівців).

На наш погляд, методологічним підходом визначення якості вищої освіти доцільно обрати методологію споживчої оцінки. Відповідно до цієї методології рівень якості освіти потрібно встановлювати: по-перше, виходячи зі ступеня задоволення потреб і інтересів відповідних груп зацікавлених сторін; по-друге, порівнювати одержаний зовнішній результат (з позицій зацікавлених сторін) з внутрішнім результатом (зусиллями ЗВО та науково-педагогічних працівників щодо задоволення потреб певних зацікавлених сторін); по-третє, розрахунок рівня якості вищої освіти здійснювати окремо за видами зацікавлених сторін без використання зведеного показника.

Ступінь задоволення потреб і інтересів певних груп зацікавлених сторін визначається шляхом їх опитування за певним переліком (табл. 1).

Таким чином, уточнено поняття «якість освіти» як сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу (структури, процесу, освітніх програм, матеріально-технічної бази і ін.), рівень яких формується взаємовідносинами всіх зацікавлених сторін і дозволяє задовольняти різні рівні потреб, що постійно змінюються. Надано підхід до встановлення критеріїв оцінювання якості вищої освіти з позицій задоволення основних потреб стейкхолдерів. Даний перелік критеріїв є орієнтовним і може бути уточнений та збільшений, враховуючі різні цілі оцінювання та подальшого дослідження.

Таблиця 1 – Критерії якості вищої освіти

Зацікавлені сторони	Критерії з позицій задоволення потреб і інтересів
Держава	Дотримання законодавства
	забезпечення ресурсів (людські і фінансові)
	Ефективність або результати навчання: дані про прийом на різні рівні навчання, «відсів» (кількість тих, хто залишив навчання до його завершення), результати державних підсумкових атестацій, зовнішнього незалежного оцінювання.
Заклад вищої освіти	Ефективність умов здійснення освітнього процесу (потенціал абітурієнтів, кадровий потенціал ЗВО, навчально-методичне забезпечення освітніх програм, інформаційні та бібліотечні ресурси, задоволеність студентів і співробітників соціальними умовами, матеріально-технічне забезпечення, якість викладання, науковий та інноваційний потенціал)
	Забезпечення відповідності місії, основних напрямів стратегії ЗВО поставленим цілям; реалізація освітніх програм; реалізація академічної мобільності; здійснення навчально-виховної роботи і забезпечення різних видів практик студентів; здійснення загального менеджменту у ЗВО, включаючи управління персоналом, інфраструктурою, матеріальними й інформаційними ресурсами, технологіями та ін.; реалізація внутрішньої гарантії якості;
	Підвищення статусу та іміджу ЗВО
Науково-педагогічні працівники	забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації науково-педагогічних працівників (заробітна плата і матеріальні винагороди)
	Цікава робота, самореалізація
Роботодавці	Рівень сформованості у випускників професійних ключових компетентностей, результати підвищення якості підготовки фахівців
	Тривалість співпраці із ЗВО
	Задоволеність співпрацею із ЗВО
Здобувачі вищої освіти	забезпечення якості та ефективності в освіті (рівень навчальних досягнень)
	забезпечення справедливості в освіті (тендер, стать, етнічна належність, релігія, спеціальні потреби, місце проживання і навчання, тип навчального закладу і зміст освіти, вік та ін.)

Література:

1. Гарантии качества высшего образования: Глоссарий. *Экспертиза качества профессионального образования: материалы семинара, 20–22 июня 2014 г.* Москва : МГУ им. М.П. Огарёва, 2014. 315 с.

2. Анненкова І. П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/8_2011/1.pdf (дата звернення 14.11.2020)

3. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

УДК 37

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

*Перунова О.М., к.ю.н., доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Виникнення незалежної Української держави поставило перед всією системою освіти та виховання складні, але надзвичайно важливі завдання. Конституція України проголосила нашу державу правовою демократичною державою. Принципами такої держави є, зокрема, верховенство права, рівність громадян перед законом, взаємна відповідальність громадянина та держави. Наявність високої правової культури та правосвідомості громадян – одна з ознак правової держави, досягнення ж такого рівня можливе лише за умови достатньої правової обізнаності населення. Низка правова культура. Нерозуміння ролі права, невміння застосовувати правову норму знижують соціальну активність, професійні знання і вміння будь-якого спеціаліста.

Правове виховання як складова національного виховання є одним із шляхів підготовки повноцінного громадянина України у період глибоких соціальних, економічних і політичних перетворень.